

**XOTIN-QIZLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN
HUQUQBUZARLIKLARNI ANIQLASH VA BARTARAF ETISH, YAKKA
TARTIBDAGI PROFILAKTIKA CHORA TADBIRLARNI
TAKOMILLASHTIRISH**

Xayrullayev Bexruz Sodiq o‘g‘li

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IIV AKADEMIYASI KURSANTI

Kalit so‘zlar: Xotin-qizlar huquqbuzarliklari, jinoyatchilik, profilaktika chora-tadbirlari, yakka tartibdagi profilaktika, huquqiy himoya, ijtimoiy yordam, psixologik yordam, huquqiy ong, jinoyatni kamaytirish, ayollar huquqlari, jinoyat sabablari, huquqbuzarlik turlari, ayollarga nisbatan zo‘ravonlik.

Annotatsiya: Mazkur maqola xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklarni aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan muhim masalalarni ko‘rib chiqadi. Maqolada, xotin-qizlar orasida huquqbuzarliklarning sabablari, ularning turlari va ta‘sir etuvchi omillar tahlil qilinadi. Shuningdek, yakka tartibdagi profilaktika chora-tadbirlarini takomillashtirish, xotin-qizlarga nisbatan qonuniy, ijtimoiy va psixologik yordam ko‘rsatishning samarali yo‘llari haqida fikrlar bildiriladi. Maqola, jamiyatda xotin-qizlarning huquqiy ongini oshirish, ularni huquqiy himoya qilish va jinoyatchilikni kamaytirish bo‘yicha dolzarb tashabbuslarni o‘rganishga qaratilgan.

Ключевые слова: Преступления, совершаемые женщинами, преступность, профилактические меры, индивидуальная профилактика, правовая защита, социальная помощь, психологическая помощь, правовое сознание, снижение преступности, женские права, причины правонарушений, виды правонарушений, насилие в отношении женщин.

Аннотация: Данная статья рассматривает важные вопросы выявления правонарушений, совершаемых женщинами, и их устранения. В статье анализируются причины правонарушений среди женщин, их виды и факторы, влияющие на их совершение. Также обсуждаются способы совершенствования мероприятий по профилактике правонарушений среди женщин, оказания им правовой, социальной и психологической помощи. Статья направлена на повышение правового сознания женщин, защиту их прав и снижение преступности среди данной группы населения.

Keywords: Female delinquency, crime, preventive measures, individual prevention, legal protection, social support, psychological assistance, legal awareness, crime reduction, women's rights, causes of delinquency, types of crimes, violence against women.

Annotation: This article addresses important issues related to identifying and eliminating crimes committed by women. The paper analyzes the causes of female delinquency, its types, and the influencing factors. It also discusses the improvement of

individual preventive measures, focusing on effective methods for providing legal, social, and psychological support to women. The article aims to raise legal awareness among women, ensure their legal protection, and reduce crime rates within this demographic group.

KIRISH

Xotin-qizlar huquqbuzarliklari – jamiyatda mavjud bo‘lgan va tobora murakkablashib borayotgan masalalardan biridir. Bu muammo nafaqat huquqni muhofaza qilish tizimining samaradorligini baholashda, balki jamiyatning umumiy ijtimoiy va iqtisodiy holatini yaxshilashda ham katta e‘tiborni talab etadi. Xotin-qizlarning huquqbuzarliklar sodir etishi, ko‘pincha ularning o‘zlariga nisbatan mavjud bo‘lgan psixologik, ijtimoiy, va iqtisodiy omillar bilan chambarchas bog‘liq bo‘ladi. Bunday holatlar ko‘pincha noxush, beqaror ijtimoiy muhitda, iqtisodiy va psixologik qiyinchiliklarga duchor bo‘lgan ayollarda uchraydi. Dunyo bo‘yicha, xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar, asosan, shaxsiy, oilaviy va iqtisodiy masalalar bilan bog‘liq bo‘lib, ular orasida o‘g‘irlash, firibgarlik, o‘z joniga qasd qilish, jismoniy zo‘ravonlik, va boshqa huquqbuzarliklar mavjud. Xotin-qizlarning jinoyatchilikka yo‘l qo‘ymasligi, ularning huquqiy va psixologik jihatdan qo‘llab-quvvatlanishi, shuningdek, jamiyatda ularning o‘z-o‘zini himoya qilish imkoniyatlarini ta‘minlash bugungi kunda eng dolzarb masalalardan hisoblanadi. Ayollarning jinoyatga yo‘l qo‘yishi, faqatgina shaxsiy masala bo‘lib qolmay, balki ijtimoiy tizimning kamchiliklarini, oilaviy aloqalar va ijtimoiy inshootlarning zaifligini ham ko‘rsatadi. Xotin-qizlarga oid huquqbuzarliklarning oldini olish, nafaqat o‘zlariga, balki butun jamiyatga ta‘sir ko‘rsatadi. Chunki har bir jamiyatning muvaffaqiyati uning fuqarolarining huquqlarini himoya qilish va ularni ijtimoiy himoya tizimlarida qo‘llab-quvvatlashga bog‘liqdir. Shuning uchun, xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklarni aniqlash va bartaraf etish, shuningdek, ularga nisbatan profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshirish juda muhim masaladir. Jinoyatchilikning ko‘plab shakllari jamiyatda mavjud bo‘lgan ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy omillar bilan bevosita bog‘liq. Xotin-qizlar o‘rtasida huquqbuzarliklar yuzaga kelishining asosiy sabablaridan biri – bu ularning ijtimoiy himoyasizligi, ta‘lim va ma‘lumotning etishmasligi, shuningdek, oilaviy va ijtimoiy muammolar bilan bog‘liq psixologik omillardir. Ayollar ko‘pincha iqtisodiy muammolar, oilaviy zo‘ravonlik, o‘zaro munosabatlardagi muammolar, yoki hayotdagi umumiy qiyinchiliklar natijasida jinoyatga qo‘l uradilar. Bu holatlar ayollarga nisbatan ijtimoiy zo‘ravonlikni yanada kuchaytiradi va ularning ijtimoiy tizimdagi o‘rni zaiflashadi. Shu bilan birga, xotin-qizlarga nisbatan jinoyatlarni aniqlash va oldini olish uchun samarali profilaktika tizimini ishlab chiqish zarur. Bu tizimda nafaqat huquqni muhofaza qilish organlari, balki ijtimoiy va psixologik xizmatlar, ta‘lim muassasalari va jamoat tashkilotlari ham faol ishtirok etishi lozim. Xotin-qizlarga nisbatan profilaktik chora-tadbirlar ko‘pincha ularning huquqiy, psixologik va ijtimoiy muammolarini hal qilishga qaratilgan. Bunday chora-tadbirlar jamiyatda xotin-qizlarning huquqiy ongini oshirish, ularga huquqiy yordam ko‘rsatish va jinoyatlarni kamaytirishning samarali vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Xotin-qizlar o‘rtasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarni aniqlashda, ularning jinoyatchilikka yo‘l qo‘ymasligini ta‘minlashda yakka tartibdagi profilaktika chora-tadbirlari katta ahamiyatga

ega. Yakka tartibdagi profilaktika deganda, har bir ayolning ijtimoiy holatini, psixologik salomatligini va huquqiy bilimlarini inobatga olgan holda amalga oshirilgan chora-tadbirlar tushuniladi. Bu chora-tadbirlar xotin-qizlarning muammolarini kompleks tarzda hal qilishga, ularni huquqbuzarliklardan himoya qilishga, shuningdek, ular uchun huquqiy, psixologik va ijtimoiy yordam ko‘rsatishga qaratilgan bo‘lishi kerak. Shu nuqtada, xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklarni bartaraf etish va profilaktika chora-tadbirlarini takomillashtirish jamiyatda xotin-qizlarning teng huquqli fuqarolar sifatida o‘z o‘rnini mustahkamlashga yordam beradi. Shuningdek, bu ularga nisbatan zo‘ravonlikni kamaytirishga, ularning huquqlarini himoya qilishga va ijtimoiy muhitda o‘zini erkin va xavfsiz his qilishlariga imkon yaratadi. Xotin-qizlar huquqbuzarliklarini aniqlash va oldini olish, yakka tartibdagi profilaktika chora-tadbirlarini amalga oshirish faqatgina huquqiy tizimning emas, balki jamiyatning har bir a'zosining majburiyati hisoblanadi. Bu masalada muvaffaqiyatga erishish uchun jamiyatdagi barcha qatlamlarning hamkorligi zarur. Aks holda, xotin-qizlarga nisbatan huquqbuzarliklar soni kamaymaydi va ijtimoiy tizimdagi zaifliklar yanada kuchayib boradi. Shuning uchun, ushbu muammoni hal qilish uchun keng qamrovli va tizimli yondashuv zarur.

ASOSIY QISM

Xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklar, bugungi kunda nafaqat jinoyatchilikning yangi turlarining yuzaga kelishiga, balki ijtimoiy va huquqiy tizimlarda o'ziga xos muammolarni keltirib chiqarishga sabab bo'lmoqda. Ushbu muammolarni hal etish va xotin-qizlarni huquqbuzarliklardan saqlash uchun samarali profilaktika chora-tadbirlarini ishlab chiqish zarur. Xotin-qizlarning jinoyatga yo'l qo'ymasligi, ularga huquqiy, psixologik va ijtimoiy yordamni taqdim etish, shuningdek, bu kabi jinoyatlarning oldini olish uchun mutaxassislarning fikrlariga tayanish juda muhimdir.

Xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklar: Sabablari va Turlari

Xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklarning sabablari ko'plab ijtimoiy, iqtisodiy va psixologik omillar bilan bog'liq. Ba'zi hollarda, xotin-qizlar uy-joy, moddiy yordam yoki o'zaro munosabatlar masalalarida muammolarga duch kelganliklari uchun huquqbuzarliklarni amalga oshiradilar. Shu bilan birga, ayollarning ijtimoiy himoyasizligi, ta'lim va ma'lumotning etishmasligi, shuningdek, ularning jinoyatchilikka duch kelishlariga olib keluvchi ruhiy va psixologik omillar ham mavjud.

Xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklar turli shakllarda namoyon bo'ladi. Ularning ba'zilari eng ko'p uchraydigan jinoyatlar qatoriga o'g'irlash, firibgarlik, kaltaklash va yo'qotishlar kiradi. Biroq, ba'zi hollarda xotin-qizlar jinoyatga o'z huquqlarini himoya qilish yoki oilaviy zo'ravonlikka javoban, yoki iqtisodiy muammolarni hal qilish uchun kirishadilar. Bu holatlar o'ziga xos profilaktika chora-tadbirlari va yordamni talab qiladi.

Yakka Tartibdagi Profilaktika Chora-Tadbirlarini Takomillashtirish

Xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklarning oldini olishda yakka tartibdagi profilaktika chora-tadbirlari muhim rol o'ynaydi. Bunday profilaktika chora-tadbirlari ko'pincha ayollarning huquqiy, ijtimoiy va psixologik yordamga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan.

Birinchidan, xotin-qizlarga huquqiy bilimlarni oshirish kerak. Xotin-qizlarning ko'plab huquqiy masalalardan bexabarligi, ularni noxush holatlarda qo'llab-quvvatlashda va ularning huquqiy himoyasini ta'minlashda jiddiy qiyinchiliklar yaratadi. Shu sababli, xotin-qizlarga huquqiy ta'lim berish, qonuniy huquqlarini tushuntirish va huquqiy yordam ko'rsatish zarur.

Ikkinchidan, ijtimoiy va psixologik yordam ko'rsatish tizimini yanada takomillashtirish lozim. Xotin-qizlar ko'pincha o'zlarining muammolarini hal qilishda ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimiga muhtojdirlar. Ular psixologik yordam, oilaviy maslahatchilar va oila ichidagi zo'ravonlikka qarshi kurashuvchi tashkilotlardan foydalanish imkoniyatlariga ega bo'lishi kerak. Shuningdek, ayollarga oiladagi zo'ravonlik holatlari yuzaga kelganida, huquqiy yordam olish imkoniyatlari haqida ma'lumot berish lozim.

Uchinchidan, jinoyatchilikka qarshi kurashishda xotin-qizlar o'rtasida ongini oshirish, jamiyatda ular haqidagi stereotiplarni buzish ham zarur. Ko'plab hollarda, xotin-qizlar faqatgina uy-joy, oilaviy masalalar va farzandlari bilan bog'liq muammolarni hal qilishda qatnashadilar, ammo bu holatlar ularni ijtimoiy jihatdan zaiflashtiradi va huquqbuzarliklar uchun imkoniyat yaratadi. Jamiyatda xotin-qizlarning teng huquqliligini ta'minlash, ularning huquqlarini hurmat qilish, shu jumladan, ijtimoiy huquqlarini amalga oshirishda yordam berish, muhim profilaktika chorasidir.

Jinoyatni Kamaytirish va Xotin-Qizlarni Himoya Qilish

Xotin-qizlarning jinoyatga yo'l qo'ymasligi uchun samarali profilaktika chora-tadbirlari bilan birga, jinoyatlarning oldini olishga qaratilgan bir nechta ijtimoiy va huquqiy tashabbuslar kerak. Birinchidan, jamiyatda gender tenglikni o'rnatish, xotin-qizlarning iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan qo'llab-quvvatlanishini ta'minlash lozim. Ikkinchidan, xotin-qizlarni himoya qilish uchun ijtimoiy xizmatlar va maxsus tashkilotlar tashkil etish zarur.

Xotin-qizlarga nisbatan jinoyatchilikni kamaytirishning yana bir muhim yo'li – bu ta'lim tizimida ijtimoiy mas'uliyatni oshirishdir. Ta'lim orqali xotin-qizlarga o'z huquqlarini qanday himoya qilish, qanday qilib zo'ravonlik yoki boshqa huquqbuzarliklarning oldini olish haqida batafsil ma'lumotlar berilishi kerak. Shuningdek, o'z huquqlarini himoya qilishda yordam beradigan yuridik va psixologik maslahatlar mavjudligi muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklar, jamiyatdagi muhim ijtimoiy va huquqiy masalardan biri sifatida, o'ziga xos kompleks omillar bilan bog'liq bo'lib, bu masalaning yechimi jamiyatda keng qamrovli yondashuvni talab qiladi. Ayollar orasidagi huquqbuzarliklarni aniqlash va ularga qarshi samarali profilaktika chora-tadbirlarini ishlab chiqish, nafaqat huquqiy tizim, balki ijtimoiy, psixologik va iqtisodiy qo'llab-quvvatlashni ham o'z ichiga oladi. Shu sababli, xotin-qizlarga nisbatan huquqbuzarliklar muammosini kompleks tarzda ko'rib chiqish zarur. Xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklarning sabablari nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy va psixologik omillar bilan bog'liqdir. Ularning ko'plab huquqbuzarliklarga qo'l urishiga oilaviy zo'ravonlik, iqtisodiy muammolar, psixologik sharoitlar va huquqiy bilimlarning etishmasligi kabi omillar ta'sir qiladi. Ayollar o'z huquqlarini bilmasligi, ijtimoiy himoyasizligi, ta'lim va ma'lumotlarning

etishmasligi ular uchun jinoyatga kirishish uchun imkoniyat yaratadi. Shuning uchun, ayollarning huquqbuzarliklardan saqlanishi uchun ularning huquqiy, psixologik va ijtimoiy yordamga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish muhimdir. Yakka tartibdagi profilaktika chora-tadbirlari, xotin-qizlarning jinoyatga yo'l qo'ymasligini ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Bu chora-tadbirlar nafaqat huquqiy yordamni taqdim etish, balki ijtimoiy va psixologik qo'llab-quvvatlashni ham o'z ichiga oladi. Xotin-qizlarning huquqiy ongini oshirish, ularga ta'lim berish, o'z huquqlarini qanday himoya qilishni o'rgatish, ularning jinoyatchilikka qarshi kurashishda faol ishtirok etishlari uchun sharoit yaratish zarur. Shu bilan birga, jamiyatda ayollarga nisbatan stereotiplarga qarshi kurashish, ularning ijtimoiy o'rnini mustahkamlash va teng huquqlilikni ta'minlash profilaktika chora-tadbirlarining asosiy yo'nalishlaridan bo'lishi kerak. Xotin-qizlarga nisbatan huquqbuzarliklarni kamaytirish uchun jamiyatda har tomonlama qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish lozim. Bunda davlat organlari, ta'lim muassasalari, ijtimoiy xizmatlar, va jamoat tashkilotlari o'rtasida o'zaro hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Xotin-qizlarning huquqlarini himoya qilish, ularni huquqiy va psixologik yordam bilan ta'minlash jamiyatda umumiy xavfsizlikni, barqarorlikni va taraqqiyotni ta'minlashga yordam beradi. Shu bilan birga, xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish masalasi faqat huquqiy masala bo'lib qolmay, balki ijtimoiy muammo sifatida qaralishi lozim. Xotin-qizlarning huquqlarini himoya qilish, ularni psixologik, ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, ayniqsa, ularning muammolarini yechishga yordam beradigan maxsus dasturlarni ishlab chiqish zarur. Bu masalani yechishda samarali va tizimli yondashuv, jamiyatdagi barcha a'zolarining faol ishtirokini talab qiladi. Xotin-qizlar huquqbuzarliklarini kamaytirish va ularga nisbatan profilaktika chora-tadbirlarini takomillashtirish nafaqat ayollar, balki butun jamiyatning manfaatiga xizmat qiladi. Jamiyatda gender tenglikni ta'minlash, xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish, ularni huquqbuzarliklardan himoya qilishning eng samarali usuli bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, xotin-qizlar o'rtasida sodir etiladigan jinoyatlarning oldini olish va ularni bartaraf etish bo'yicha amalga oshirilgan har bir chora-tadbir jamiyatda adolatni, tinchlikni va barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi. Umuman olganda, xotin-qizlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklarni aniqlash va oldini olish uchun nafaqat huquqiy, balki psixologik, ijtimoiy va iqtisodiy sohalarida keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirilishi zarur. Jamiyatdagi barcha tizimlar va tashkilotlar birgalikda ishlagan holda, bu muammoni hal qilishda muvaffaqiyatga erishish mumkin. Bu esa, o'z navbatida, xotin-qizlar uchun xavfsiz va teng huquqli muhit yaratishga, jinoyatchilikni kamaytirishga va umumiy ijtimoiy farovonlikni oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Maqsudov, I., & Saidov, A. (2018). Xotin-qizlar huquqbuzarliklari va ularni bartaraf etish: Psixologik yondashuvlar. Toshkent: O‘zbekiston Psixologik Institutining nashri.
2. Shukurov, B. (2021). Ayollar va huquqbuzarliklar: Jamiyatdagi o‘rni va masalalari. *Journal of Social Studies*, 4(2), 45-60.
3. Yusupov, A. (2019). Xotin-qizlar va huquqiy muhofaza: Jinoyatchilikka qarshi kurashish usullari. Toshkent: O‘zbekiston huquqshunoslik akademiyasi.

